

РАПОРТ

РОЗДІЛЯЙ І ВОЛОДАРЮЙ:

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА РФ ПРОТИ
УКРАЇНО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН

INFO OPS
POLSKA

UKRAINE CRISIS
media center

**Громадський проект, що фінансується Міністерством закордонних справ
Республіки Польща в рамках грантового конкурсу "Публічна дипломатія 2023".**

**Думки, висловлені у цьому звіті, належать авторам і не відображають офіційної
позиції Міністерства закордонних справ Республіки Польща.**

Ministry of Foreign Affairs Republic of Poland

Розділяй і володарюй: інформаційна війна РФ проти україно-польських відносин

© Fundacja INFO OPS Polska, Український Кризовий Медіа Центр, Маріанна
Присяжнюк, жовтень 2023

Авторами звіту є експерти Українського кризового медіа центру (УКМЦ) Маріанна
Присяжнюк та Володимир Солов'ян у співпраці з Fundacja INFO OPS Polska (Польща)

Цей звіт захищений авторськими правами, але текст може вільно використовуватися
для поширення, адвокаційних кампаній, з освітньою метою та досліджень, за умови
повного посилання на джерело. Власник авторських прав також залишає за собою
право вимагати попереднє узгодження такого використання задля оцінки впливу.
Отримання дозволу обов'язкове і для копіювання за будь-яких інших обставин,
використання в інших публікаціях, для перекладу чи адаптації. Інформація, наведена в
цій публікації, є релевантною на момент опублікування.

Звіт був підготовлений за участі наступних експертів та аналітичних центрів:

Станіслав Желіховський, кандидат політичних наук, експерт-міжнародник;

Євген Магда, кандидат політичних наук, доцент НТУУ КПІ імені Ігоря Сікорського, директор Інституту світової політики, експерт iSANS;

Тарас Жовтенко, кандидат політичних наук, доцент кафедри державного управління Українського католицького університету, безпековий аналітик (міжнародна безпека, оборона) Фонду «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва.

Технічні консультації з приводу підготовки методології надав Павло Кривенко, Керівник секції штучного інтелекту та кібербезпеки, New Geopolitics Research Network.

Зміст

Вступ

Розділ 1. Інформаційні впливи РФ як елемент зовнішньої агресії Кремля

1.1. Інформаційні впливи РФ та їхня роль у просуванні російських інтересів за кордоном

1.2. Адаптивні метанаративи у системі російської пропаганди та їхній маніпуляційний потенціал

Розділ 2. Польсько-українські відносини у фокусі російської пропаганди

2.1 Деструктивні інформаційні впливи РФ у контексті україно-польських відносин

2.2 Російські наративи в контексті польсько-українських відносин

Розділ 3. Маніпулятивний потенціал антиукраїнських та антипольських наративів на прикладі провідного рупору пропаганди РФ – RT

3.1 Опис методології

3.2 Результати дослідження

Висновки і рекомендації

SWOT російських інформаційних впливів у контексті україно-польських відносин у 2022-2023 роках

Використана термінологія

Вступ

Одним з головних завдань російської пропаганди та інформаційних впливів на польський інформаційний простір є розхитування міждержавних відносин. З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року, руйнація відносин України з сусідніми державами є стратегічною ціллю російської пропаганди. З цією метою залучається широкий спектр інструментів інформаційного впливу, направлених на політичний процес, як у внутрішній, так і в зовнішній політиці. Як результат, відбувається деформація громадської думки, продукуються загрози національній безпеці країни, зокрема, в інформаційній сфері.

Особливо актуальним напрямком російської пропаганди, спрямованої на дезінтеграцію Києва та країн-партнерів є тема польсько-українських відносин. Військова, дипломатична, логістична, економічна підтримка Варшави – неоціненний ресурс опірності України у протистоянні з агресором. Через кордон з Польщею пролягають життєво важливі артерії постачань військової техніки та озброєнь, а також шляхи експорту української продукції в країни ЄС. Відтак стратегічною метою Кремля в контексті війни є руйнація відносин між Києвом та Варшавою, оскільки це стане прямим ударом по українському військово-економічному тилу.

Водночас Польща – країна, що прийняла найбільше українців, які були вимушені залишити домівки через вторгнення Росії. Понад 12 мільйонів українців перетнули кордон з Польщею від початку повномасштабної війни. За останніми даними, в Польщі живуть близько 1,2 млн українців¹, з яких, за даними опитувань, майже 40% планують залишитись в Польщі після завершення війни². Така статистика свідчить про широке поле для маніпуляцій та інформаційних провокацій у сфері побутових відносин між представниками двох народів. Москва інформаційно заохочує та масштабує конфліктні ситуації між поляками та українцями, докладає зусиль для спотворення образу країн та двох народів в очах один одного. Інтерес Кремля полягає в спробі підірвати соціальну стабільність України через підрив довіри до Польщі як безпечного місця для проживання та роботи.

¹ Скільки українських біженців перебуває у Польщі? Нові данні, URL:<https://vpolshchi.pl/skil-ki-ukrayins-kih-bizhenciv-perebuvaye-u-pol-shi-novi-d-6918067501488992a>

² Українці в Польщі: майже 40% біженців планують залишатися в країні - опитування, URL: <https://pravdatutnews.com/society/2023/04/12/24911-ukrayinci-v-polshchi-mayzhe-40-bizhenciv-planuyut-zaly-shatysya-v>

Також Росія чимало зусиль спрямовує на спричинення розладу в політиці національної пам'яті між двома країнами. Даний напрямок російської пропаганди є частиною державної ідеології Кремля, що заснована на міфології про Другу світову війну. Тож історичну проблематику польсько-українських відносин Москва активно використовує для того, щоб підігравати праворадикальним настроям частини польського суспільства. Потенційно така діяльність Москви загрожує не лише стагнацією діалогу Варшави та Києва, але й містить ознаки прямого впливу на внутрішньополітичний ландшафт Польщі.

Враховуючи означену актуальність дослідження, метою нашого дослідження є комплексний аналіз структури й специфічних рис інформаційних впливів РФ в медійному просторі Польщі, з'ясування особливостей інформаційної політики РФ в площині польсько-українських відносин з метою вивчення маніпуляційного потенціалу стратегічних для двосторонніх відносин між Україною і Польщею, тем.

Зазначена мета обумовлює такі завдання дослідження:

- Окреслити роль інформаційних впливів РФ в контексті зовнішньої політики Кремля;
- Визначити метанаративи в системі російської пропаганди та їхній маніпуляційний потенціал;
- Визначити наявні можливості та потенціал російських інформаційних впливів з метою подальшого просування у польському інформаційному просторі;
- Встановити інформаційні наративи, спрямовані на підрив польсько-українських відносин та їхній маніпулятивний потенціал;
- Застосувати та апробувати метод експертного оцінювання новинних заголовків на тему україно-польських відносин;
- Встановити перелік теми, що мають найбільш суттєвий вплив на двосторонні відносини Польщі та України.

Методологічний інструментарій дослідження представлений рядом таких методів: описовий метод, метод проблемно-категоріального аналізу, метод соціокультурного аналізу, дискурс-аналіз, метод експертних оцінок.

Розділ 1. Інформаційні впливи РФ як елемент зовнішньої агресії Кремля

1.1. Інформаційні впливи РФ та їхня роль у просуванні російських інтересів закордоном

Процеси глобалізації, які зумовили взаємозалежність міжнародного простору, прискорилися завдяки новітнім технологіям та комунікаціям³. Завдяки цьому посилилася й комунікаційна та інформаційна присутність однієї країни в іншій. Це сприяло, як загальному обміну ідеями, поширенню європейських цінностей⁴, так і поглибленню вразливостей країн ЄС до російської пропаганди, яка ідеологічно себе протиставляє саме Західному світу, демократичному укладу життя й правам людини.

З 2014 року інтенсивність російських інформаційних впливів закордоном посилювалася з новою силою. Цьому передувала Революція гідності в Україні, після відмови проросійського президента України Віктора Януковича підписувати Угоду про асоціацію та зону вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом на саміті Східного партнерства у Вільнюсі⁵. Саме ці події лягли в основу формування нового стратегічного контенту РФ для підживлення експансивної політики стосовно країн, які історично перебували у сфері впливу Росії у різні періоди, а також для виправдання втручання у внутрішні політичні процеси інших держав.

Таким чином, виставляючи Революцію гідності, як інспірований "колективним Заходом" державний переворот в Україні, Росія створила адаптивний наратив, внутрішня логіка якого з легкістю застосовувалася за потреби й в інших країнах, як для дискредитації проєвропейського політичного курсу, для розправи над окремими опозиційними політиками й для утримування країн у сфері свого впливу й одним з арсеналу інструментів, які слугують такій меті є деструктивні інформаційні впливи й пропаганда.

Мета зазначених адаптивних метанаративів нового витка російської пропаганди у регіону мала на меті втручання в політичні процеси, як України, так і інших країн (здебільшого сусідніх), а також дискредитації України на міжнародній арені, що було

³ The Effects Of Globalization On Economic Development, URL: <https://researchfdi.com/resources/articles/the-effects-of-globalization-on-economic-development/>

⁴ URL: <https://mhpi.chnu.edu.ua/index.php/issues/article/view/257/224>

⁵ Україна не підписала Угоду про асоціацію з ЄС, URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/11/131129_ukraine_eu_assignment_ek

частиною підготовки інформаційного простору до повномасштабного вторгнення засобами *деструктивних інформаційних впливів*.

Деструктивні інформаційні впливи виступають у цьому контексті, як одне зі знарядь "м'якої сили" Росії, направлене не на створення привабливого образу, а на підкорення, тобто в тому значенні, як цей феномен розуміють саме в Росії⁶. Таким чином інформаційні впливи Росії, зокрема на Польщу, Україну, й на двосторонні відносини між цими державами, забезпечується поширенням метанаративів, наративів, заснованих на вигідних для Росії меседжів, які мають на меті вплинути на громадську думку обох країн і забезпечити гібридний контроль РФ над суспільними настроями, перевагами та політичною поведінкою.

Автори дослідження вважають, що активізація інформаційних впливів і пропаганди РФ проти окремих країн, направлена, як на роздмухування суперечностей у самому суспільстві, так і на нагнітання відносин із партнерами та сусідами, а також на дискредитацію такої країни на міжнародній арені та в політичних організаціях чи утвореннях, куди вона входить. Після початку повномасштабного вторгнення в Росії в Україну 24 лютого 2022 року така підризна стратегія у контексті інформаційних гібридних загроз проявила себе в першу чергу щодо сусідніх з Україною держав, які першими прийняли тисячі українських біженців, а потім стали логістичними хабами для України. **Такі дії Росії у підсумку становлять загрозу національній безпеці не лише країнам, які є об'єктами деструктивних інформаційних впливів, а й національній безпеці України, бо негативно впливають на відносини між стратегічними партнерами.**

Активізація деструктивних інформаційних впливів РФ, направлених на посилення розбіжностей в Європі, як правило, відбувається напередодні виборів у Європейський парламент. З точки зору зміни політичних циклів 2023 рік видається не менш складним, оскільки у більшості сусідніх з Україною держав проходять національні передвиборчі кампанії, які перетікатимуть у європейські вибори у червні 2024 року. Такі обставини створюють емоційно придатну атмосферу для експлуатації базових потреб, особливо у безпеці, страхів, та емоцій. Таким чином, 2023-2024 роки видаються критичним періодом з точки зору протидії деструктивним інформаційним впливам, як у контексті повномасштабної агресії РФ проти України, так і в реалізації політичних процесів.

⁶ М'яка сила" Росії у демократичних країнах під час війни з Україною, URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/view/4297>

Повертаючись до Польщі, відносини з якою, є предметом даного дослідження, у контексті деструктивних інформаційних впливів Росія використовує наратив про те, що "Польща з часів вступу до ЄС стала більш збіднілою, ніж в епоху комунізму", реалізуючи таким чином антизахідний метанаратив. Також Кремль використовував наративи, направлені на формування зневіри поляків у демократію та європейські цінності, поширення ксенофобії, а також відчуття "меншовартості", порівняно із жителями країн так званої "Старої Європи"⁷. Цікаво, що сама Польща зображується у контенті російської пропаганди також у негативному світлі й для ЄС для формування негативного іміджу вже перед західними партнерами.

1.2 Адаптивні метанаративи у системі російської пропаганди та їхній маніпуляційний потенціал

Головною метою деструктивних інформаційних впливів Росії є збереження контролю над поведінкою та свідомістю цільової аудиторії. У системі технології російських інформаційних впливів можна виділити метанаративи, наративи та інформаційні повідомлення різного ступеня правдивості. Метанаратив, як форма комунікативного впливу направлений на упорядкування у трактування елементів реальності й організацію цих елементів у історію, яка розвивається у короткій (чи довготривалій) історичній перспективі стосовно минулого і майбутнього, прагнучи до кульмінації й формуючи у процесі відповідне ставлення аудиторії, яке надалі визначатиме відповідну поведінку.

Все це забезпечує маніпуляційний потенціал шляхом, як абстрагування стосовно конкретного моменту у часі, так і можливої підміни майбутнього минулим. На думку авторів, часові параметри, які метанаратив здатний звужувати й розширювати і є однією з умов деструктивного ефекту інформаційного впливу. Ця особливість метанаративу може бути витлумачена враховуючи, загальну концепцію П. Рікера і Д. Карра, які вбачають **спорідненість структури наративу зі структурою цілепокладання**.

У політичних реаліях до метанаративних технологій можна віднести стимулювання дискурсу щодо "історичного реваншизму", апелювання до історичної, політичної величі чи стабільності. Також красномовним прикладом метанаративу у контексті

⁷ URL: <https://mhpi.chnu.edu.ua/index.php/issues/article/view/257/224>

спотворення відчуття часу просування "радянського минулого". (Приклади у контексті україно-польських відносин).

Метанаративи мають адаптивну природу, тобто метанаративні конструкції є достатньо абстрагованими від політичної та соціальної конкретики, а тому здатні пристосовуватися до різних інформаційних просторів і до різних інформаційних контекстів. **Ознака адаптивності метанаративу до певного комунікаційного контексту також є однією з умов маніпуляційного потенціалу.**

Метанаративні форми широко застосовуються російською пропагандою в інформаційних просторах різних країн із врахуванням місцевих особливостей у різних політичних, соціальних чи економічних контекстах, з метою формування ставлення аудиторії до тих чи інших подій, а також впливу на поведінку аудиторії у подальшій перспективі. Кожний метанаратив реалізується через множину конкретизованих наративів, які своєю чергою складаються з інформаційних повідомлень різного ступеня правдивості.

Одним з метанаративів російської пропаганди до початку повномасштабного вторгнення супроводжував дипломатичні процеси між РФ та США на тлі ескалації щодо України та НАТО. В рамках метанаративу забезпечувалася підготовка інформаційного простору до звинувачення НАТО у розв'язанні війни проти Росії.

Метанаратив втілювався у різних країнах через демонізацію Північноатлантичного альянсу у різних країнах через чутливі для місцевих аудиторій теми. "Антинатівські" наративи у сусідніх з Україною країнах, зокрема у Польщі та Румунії, полягали у поширенні повідомлень про те, що НАТО нездатне захистити своїх членів.

Напередодні повномасштабного вторгнення в Україну, Росія розгорнула масштабну інформаційну операцію про те, що НАТО має повернутися до "кордонів" 1997 року, тобто Росія вимагала виключення з НАТО країн Балтії, країн колишнього "Варшавського договору" і нових балканських членів. У рамках інформаційної операції Росія трансливала наратив про неспроможність протистояти Росії у військовому плані та нездатності з боку НАТО захистити своїх партнерів. Водночас внутрішню аудиторію російська пропаганда переконувала, що НАТО становить загрозу для Росії.

Ще одним метанаративом російської пропаганди, присутність якого можна зафіксувати у різних країнах, є звинувачення у "русифобії". Ця конструкція використовувалася Росією для виправдання втручання у внутрішні справи інших держав, зокрема, і, як форма виправдання повномасштабного вторгнення в Україну. Крім того, метанаратив

про "русофобію" слугував інструментом і особистісних нападок на політиків, активістів чи журналістів для їх дискредитації.

Метанаратив про «русофобію» можна назвати універсальним пропагандистським інструментом, який Росія досить ефективно застосовує, як на рівні інформаційних впливів, на рівні дипломатії, так і на рівні активних заходів, які забезпечують представлені за кордоном організації, афілійовані з російським урядом.

Таким чином метанаративи у комунікаційній присутності РФ в іноземному інформаційному просторі забезпечують просування стратегічних інтересів РФ.

Таким чином маніпуляційний потенціал – це сукупність можливостей формувати сприйняття аудиторії тих чи інших подій внаслідок абстрагування та конкретизації метанаративу та наративу відповідно до місцевого комунікаційного контексту і інтересу Російської Федерації з використанням засобів державної пропаганди та "м'якої сили".

Маніпуляційний потенціал в межах даного дослідження розглядається, як основна ознака маніпулятивності інформаційного впливу, який має приховану мету контролювати політичний процес політичну поведінку і політичні прагнення суспільства. Таке визначення збігається із трьома рівнями ефективності маніпуляції, як інструменту контролю 1) думок, 2) поведінки, 3) емоцій об'єкта впливу.

При цьому об'єкт маніпуляції виступає не як повноправний учасник комунікаційного процесу (адресат - реципієнт), а як пасивний засіб, за допомогою якого маніпулятор реалізує приховані наміри й задовольняє потреби. Такий вплив передбачає унеможливлення зворотної реакції з боку об'єкта маніпуляції. Кінцевою метою є модифікація цілей, прагнень, бажань, поглядів об'єкта маніпуляції тощо через вплив на когнітивну сферу засобами маніпуляції.

РОЗДІЛ 2. Польсько-українські відносини у фокусі російської пропаганди

2.1 Оцінка інструментарію російської пропаганди щодо польського інформаційного простору

Інформаційний вплив, який розповсюджує Кремль на міжнародну арену суттєво відрізняється від цілепокладання демократичного мовлення та комунікацій Заходу. На тлі посилення авторитарних тенденцій у внутрішньополітичному устрої РФ, фокус впливу Кремля на закордонні аудиторії зазнав суттєвих трансформацій. Вони полягають у спробах транслювати привабливі образи й через культуру, цінності чи

політичні ідеали. Крім того, Москва перейшла до маніпулювань цільовою аудиторією та спроб дискредитувати досягнення демократичного світу.

На межі 2000-2010-х Росія активно залучала засоби "м'якої сили". Інфраструктуру російської "м'якої сили" в Польщі Москва прагнула збудувати на тлі спроб переважаючого російсько-польських відносин наприкінці 2000-х. Передбачалось, що на інституційному рівні флагманами російського гібридного впливу стануть фонд "Російсько-польський центр діалогу та згоди" в Росії та "Центр польсько-російського діалогу та згоди" в Польщі.

Паралельно з цим Росія здійснювала спроби інкорпорації через академічні кола Польщі. У 2019 році був реалізований проект "Польща та Росія: діалог поколінь"⁸ спрямований на створення умов для розвитку культурної, наукової та освітньої взаємодії між учнями та викладачами Росії та Польщі. У проекті брали участь представники Уральського державного педагогічного університету, Казанського Федерального університету, спеціалізованого навчально-наукового центру Уральського Федерального університету ім. Б.М. Єльцина, Вищої державної професійної школи ім. Станіслава Пігоня (Кросно, Польща) та Ягеллонського університету (Краків, Польща).

З метою покращення свого іміджу в інформаційній сфері Москва намагалась активізувати транскордонну співпрацю, в першу чергу у сфері культури та туризму. До прикладу, у 2020-21 роках Фонд президентських грантів (РФ) спонсорував такі програми "Гіжицько та Радянськ – співпраця з метою розвитку збереження історичної, культурної та природної спадщини на прикордонній території"; "Два кораблі – єдине море. "Солдек" та "Витязь": Морська спадщина Польщі та Росії"⁹, Міжнародна вітрильна регата "Кубок трьох губернаторів", у якій традиційно брали участь представники Польщі та Калінінградської області РФ.

Втім дані проекти є доволі незначними в загальному контексті конфронтаційних відносин Варшави та Москви впродовж останніх років. В умах відходу від політики переважаючого порядку денного (ключові фактори, які обумовили згорання спроб зближення позицій – повторний прихід в президентське крісло Володимира Путіна у 2012, російська агресія проти України у 2014, прихід до влади консервативного уряду, очолюваного "Право і справедливість") Кремль перейшов до стратегії "гострої сили"

⁸ Международный конкурс «Польша и Россия: диалог поколений», URL: <https://szgmu.ru/rus/m/4092/>

⁹ Проект "Два корабля- единое море", URL: <https://shipyard-yantar.ru/2021/06/02/proekt-dva-korablja-edinoe-more-so/>

(sharp power). Підхід гострої сили передбачає застосування маніпулятивних та гібридних впливів у зовнішній політиці стосовно політичної системи іншої держави.

Росія з новою силою активізувала антиукраїнську пропаганду у Польщі у 2014 році, з початком революції Гідності¹⁰. Також, з метою розхитування польського інформаційного простору, пропаганда РФ поширювала повідомлення, які зображали у негативному світлі НАТО та ЄС, спотворювали основи західних цінностей, заперечували та дискредитували ідею пан'європейської спільності.

З 2017 року російська пропаганда у Польщі концентрує зусилля на чітко окреслених цільових аудиторіях (ЦА). Вони охоплювали, в першу чергу, молодь (найбільш інтегрована до соціальних мереж верства суспільства) та жителів провінції (серед яких більшою підтримкою користуються консервативні ідеї та тематика історичної пам'яті). У 2020 році польські спецслужби вже говорили, що російська пропаганда засобами спотворення історичного минулого прагне змінити громадську думку стосовно ролі Радянського союзу у Другій світовій війні та підписанні так званого пакту "Молотова - Ріббентропа"¹¹.

За даними дослідження фактчекінгового проекту VoxCheck "Propaganda diary – 2022: рік російської дезінформації в Європі" на тлі повномасштабного вторгнення Росії в Україну Польща стала "найбільш таргетованою пропагандою РФ, де [було] зафіксовано майже чверть від усіх кейсів дезінформації".

Слід відзначити, що Росія має обмежені можливості впливу на польське суспільство в інформаційному просторі. Це обумовлено двома головними факторами. По-перше, головні платформи поширення інформації Росією залишаються російськомовними (Telegram), в той час, як у Польщі існує високий бар'єр щодо російської мови. За даними соціологів лише 8%¹² населення Польщі володіє російською мовою на рівні, достатньому для користування російськими медіа. По-друге, можливості Кремля в інформаційній сфері були девальвовані через заборону державного російського іномовлення на території Польщі 24 лютого 2022 року й поступовими санкціями проти російського іномовлення й в інших країнах ЄС¹³. У березні 2022 року 30 країн Європи

¹⁰ У Польщі занепокоєні недостатньою протидією антиукраїнській дезінформації Росії, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28314133.html>

¹¹ Спецслужби Польщі борються з російською пропагандою та маніпуляціями Кремля, URL: <https://cutt.ly/TwETQA5M>

¹² Jakie języki obce znają Polacy?, URL: <https://serwisy.gazetaprawna.pl/edukacja/artykuly/1111366,jakie-jezyki-obce-znaja-polacy.html>

¹³ У Польщі-заборонили російські телеканали, URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7856/Artykul/2908904>,

повністю заборонили або частково обмежили мовлення російських каналів¹⁴. Згідно із запровадженими санкціями було призупинене мовлення телеканалів Sputnik і RT/Russia Today, Rossiya24, TV center International та RTR Planeta. Ці телекомпанії позбавлені права мовлення на території ЄС через кабельні мережі, супутник та інтернет.

Платформа Telegram, яка на сьогодні є одним із основних каналів поширення пропаганди та інформаційних впливів, особливо, у контексті агресії РФ проти України також не є достатньо популярною серед поляків, щоб володіти потенціалом для формування суспільної думки у національному масштабі¹⁵. Серед користувачів месенджерів та соціальних мереж, які користуються послугами польських провайдерів, аудиторія Телеграму, становила близько 7% станом на 2022¹⁶.

В той же час Телеграм залишається платформою для залучення вихідців з Росії, Білорусі та України для утримування їх у комунікаційному контексті російської пропаганди, що створює передумови для більш комплексних провокацій.

Наприклад, випадки із розклеюванням листівок¹⁷ із зображенням символіки ПВК "Вагнер" або поширення інформації провокативного характеру, фейків, дезінформації проти українських біженців, яка досягає аудиторії в Україні й таким чином, є потенційним джерелом напруги між громадами людей в обох країнах.

Крім того, для впливу на польське суспільство Росія намагається використовувати польськомовні інформаційно-комунікаційні майданчики, що позиціонують себе, як праворадикальні (kresy.pl, nczas.com, nacjonalista.pl, wprawo.pl) або "позасистемні", що де-факто підтримують проросійські погляди (Mysl Polska, Instytut Spraw Obywatelskich, Geopolityka.net, Niezalezny Dziennik Polityczny) Facebook та YouTube-канали, а також через російські інформаційні ресурси які мають польськомовні версії, наприклад, портал, який орієнтується на російськомовне населення країн Балтії, Rubaltic.ru¹⁸.

¹⁴ 30 країн Європи повністю або частково вимкнули пропагандистські канали рф, URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/30-krayin-evropi-povnistyu-abo-chastkovo-vimknuli-propagandistski-kanali-rf.html>

¹⁵ Статистика Telegram в 2023 году (оновлено), URL: <https://inclient.ru/telegram-stats/>

¹⁶ Most popular messenger services used in Poland in 2022, URL: <https://www.statista.com/forecasts/982664/poland-most-popular-messaging-apps>

¹⁷ У Польщі затримали двох росіян, які розклеювали агітаційні листівки ПВК «Вагнер», URL: <https://hromadske.ua/posts/u-polshi-zatrimali-dvoh-rosiyan-yaki-rozkleyuvali-agitacijni-listivki-pvk-vagner>

¹⁸ Information Operations in Russia's Foreign Policy Arsenal, URL: <https://ukraine-analytica.org/information-operations-in-russias-foreign-policy-arsenal-targeting-relations-between-poland-and-ukraine/>

2.2 Російські нарративи щодо польсько-українських відносин

Росія намагається одночасно впливати на польське та українське суспільства з метою спричинення розбрату на недовіри між двома народами. При цьому кремлівські ідеологи намагаються поляризувати громадську думку обох країн щодо сфер життєдіяльності, які становлять предмет спільного інтересу: інтеграція українців в Польщі (побутові конфлікти), політика пам'яті (погляди на історію), економічне суперництво на внутрішніх та зовнішніх ринках (тема зернового експорту).

Попри санкції проти російської медіаіндустрії в ЄС (зокрема, в Польщі) та в Україні, роль державних ЗМІ РФ залишається провідною у формуванні нарративів та стратегій комунікації в парадигмі «гострої сили» проти Польщі та України. В рамках здійснення "гострої сили" проти Польщі та України у контексті двосторонніх відносин, провідне місце займає державний холдинг RT, який був заснований у 2005 році з метою з метою надання "російського погляду на головні світові події" світовій аудиторії й повністю фінансується із державного бюджету РФ.

Попри різні підходи до концептуалізації інформаційних впливів і, зокрема, пропаганди, у випадку РФ доцільно вважати, що мета державної пропаганди полягає не стільки у переконуванні аудиторії, скільки у поширенні сумнівів. Девізом державної медіакомпанії RT є вираз "Запитуй більше". Як вважають, Енн Кваранто та Джейсон Стенлі, стратегія RT була розроблена для того, щоб продукувати сумніви, а не інформацію, покладаючись на класичну пропагандистська технологія підриву довіри до демократичних інститутів¹⁹.

Як вважає британський дослідник Тобіас Редінгтон, Інформаційна діяльність державного російського холдингу RT має маскувальний характер, що є ознакою того, що холдинг виконує роль інформаційної зброї Росії²⁰. Маскувальний характер інформаційної діяльності RT полягає в тому, що мовлення у "критичний" момент відрізняється від мовлення у "некритичний момент". Тобто, в момент кризи, політичної ескалації на міжнародній арені, у "критичний момент" телеканал розповсюджує вигідні для Росії нарративи (продукує сумніви), засновані на неправдивих інформаційних повідомленнях, з метою ввести в оману аудиторію та забезпечити офіційну позицію російської влади. Водночас в "некритичні моменти" інформаційна (комунікаційна)

¹⁹ Propaganda. Anne Quaranto and Jason Stanley (To appear in the Routledge Handbook of Social and Political Philosophy of Language) , URL: <https://philpapers.org/archive/QUAP-2.pdf>

²⁰ RT and the Element of Disguise: Russia's Information Weapon, URL: <https://www.jstor.org/stable/48631156>

діяльність направлена на побудову "довірливих" відносин з аудиторіями з метою експлуатації цієї довіри у подальшому в інтересах Росії.

Виходячи з цього, характер інформаційної діяльності RT є визначальним у загальній системі проросійських наративів, які розповсюджуються надалі через всю систему комунікаційних каналів, залучених до здійснення "гострої сили" Росією й аналіз саме контенту RT є визначальним у формуванні розуміння ключових підходів до здійснення Росією точкових інформаційних операцій у конкретний кризовий момент.

Виділимо ключові наративи, які Росія інкорпорує в польський інформаційний простір з метою дискредитації українців та провокування міжнародної ворожечі.

Наративи, спрямовані на формування ворожості до українців з боку польського суспільства:

Українські біженці. З початком повномасштабного вторгнення, дискредитація українських біженців є одним з основних наративів Росії, який значною мірою орієнтувався і на Польщу, як на одну з країн, що надала прихисток найбільшій кількості українських біженців. Даний наратив забезпечувався дезінформаційними кампаніями та серіями фейків про те, що уряди піклуються про українських біженців більше, ніж про власних громадян, що справжні біженці із зони бойових дій поїхали до Росії, що українські біженці є тягарем для економіки, що біженці з України фактично є економічними мігрантами, що біженці не хочуть шукати роботу і працювати, біженці порушують соціальні норми та погано поведуться, що українські біженці примушують європейців спілкуватися тільки українською мовою і тому вони "нацисти". Найрозповсюдженіші повідомлення російської пропаганди стосуються наступних тем:

- ***Приїжджі українці витісняють поляків з ринку праці.*** До прикладу, російські ЗМІ активно цитували дані опитування²¹, проведені IRCenter спільно з агентством Newseria (результати опубліковані в липні 2023). Згідно з ними, кожен третій поляк вважає, що біженці з України відбирають у них роботу, 33% що українці посідають місця громадян Польщі у школах та університетах.

²¹ Podejście do ukraińskiej mniejszości zaczyna się zmieniać. Co trzecia osoba uważa, że Ukraińcy zabierają Polakom pracę oraz miejsca w szkołach i placówkach medycznych, URL: <https://biznes.newseria.pl/news/podejscie-do-ukraiskiej,p312666080>

- **Українці виявляють зневажливе ставлення до польської культури та історії, провокують побутові конфлікти.** Даний вектор інформаційного впливу поєднує в собі елементи маніпуляцій історичним минулим та темою українських біженців. До прикладу, в одному з повідомлень²² йшлося, що українці начебто зажадали від поляків послідовно вигукувати гасла: "Слава Україні!". Далі стверджувалося, що гасло у Польщі асоціюється з Волинською трагедією, і коли молоді поляки відмовилися виконати наказ, українці їх побили ногами. Варшавське відділення поліції відреагувало на епізод, зазначивши, що було ідентифіковано 13 осіб, серед яких не було громадян України. Ніхто по медичну допомогу не звертався і про злочин не заявляв.
 - **Українці ведуть аморальний спосіб життя.** Прикладом цього наративу є маніпуляція щодо інформації про зростання кількості захворювань на СНІД в Польщі. Російські ЗМІ нав'язують твердження, яке дискредитує українок, стверджуючи, що «...деякі приїжджі українки, маючи ВІЛ-інфекцію, йдуть працювати в ескорт або заводять романи з місцевими чоловіками, після чого останні теж стають переносниками цієї інфекції, яку вони потім ще передають своїм жінкам»²³.
 - **"Липові" біженці з України.** Після лютого 2022 р. у Польщі перебуває 1–1,5 млн українських біженців, які отримали доступ до матеріальної допомоги, системи охорони здоров'я та ринку праці, можливість навчання дітей у школах тощо і російська пропаганда намагається використати міграційну кризу для того, щоб створити у суспільстві враження, що українці приїхали задля привілеїв, а не тікають від війни. До прикладу, російські ЗМІ часто супроводжували посиленням на дискримінаційне висловлювання журналіста Niezalezny Dziennik Polityczny (NDP) Макера Галаша стосовно того, що біженці з України хочуть безкоштовного проживання та медичного обслуговування, що прирівнюється до шахрайства²⁴.
- Отже, основною тактикою російських ЗМІ є масштабування одиничних ексцесів, які не мають системного характеру, на всіх етнічних українців, що проживають в Польщі.

²² Польська газета пустила фейк про українців, які нібито побили поляків, URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/u-polshchi-zapustili-feyk-pro-ukrajinciv-yaki-pobili-polyakiv-ostanni-novini-50349228.html>

²³ Из-за украинских беженцев в Польше зарегистрировали вспышку ВИЧ, URL: <https://ren.tv/news/v-mire/1051570-iz-za-ukrainskikh-bezhentsev-v-polshe-zaregistrovali-vspyshku-vich>

²⁴ Galas: Otwarcie granic dla ukraińskich uchodźców było fatalnym błędem. To jak otwarcie bramy do piekła, z którego teraz wychodzą diabły, URL: <https://dziennik-polityczny.com/2023/07/05/galas-otwarcie-granic-dla-ukrainskich-uchodzcow-bylo-fatalnym-bl-edom-to-jak-otwarcie-bramy-do-piekla-z-ktorego-teraz-wychodza-diably/>

Також поширеною практикою є цитування маловідомих в Польщі коментаторів маргінального спрямування на найбільших державних медіаплатформах РФ, надаючи таким чином більшого значення провокативним заявам та їхнім авторам.

Доцільно відзначити, що інформаційні маніпуляції на тему мігрантів та біженців були відпрацьовані Росією ще у 2021 році в ході міграційної кризи, інспірованої білоруським та російським режимами на польському кордоні.

В інформаційній площині метою кампанії була дискредитація ЄС та Польщі зокрема в очах мусульманських общин, що могло спричинити теракти з метою "помсти" за "приниження" єдиновірців. В період максимального загострення (листопад 2021) на території Білорусії було сконцентровано близько 10 тис. мігрантів, які прагнули перейти кордон ЄС. За даними МВС Польщі, за 2021 рік було зафіксовано близько 40 тис. нелегальних спроб перетнути кордон, а в 2022 лише 16 тис. Станом на серпень поточного року прикордонна охорона нарахувала 19 тис. спроб нелегалів проникнути до Польщі. Така динаміка яскраво свідчить про рукотворний характер кризи, яка модерується з Кремля руками союзного режиму Лукашенка.

Історична пам'ять та історичний реваншизм. Наратив російської пропаганди у контексті україно-польських відносин в історичній перспективі направлений на підкреслення проблемних сторін відносин між двома народами. Наприклад, у російських наративах підкреслюється²⁵, що протягом 400 років збройна боротьба за українські території була основним змістом російсько-польських відносин. Тож "історична ворожість" Польщі до Росії начебто втілюється на території України. Прикладом вияву історичного "суперництва" Москви та Варшави в контексті нинішнього російського вторгнення в Україну можна вважати демонстративну акцію Кремля – зняття з меморіалу у Катині польського прапору в червні 2022. В такий спосіб Москва намагається відтворювати образи воєн минулих століть між Росією а Польщею на теренах сучасної української держави у інформаційному просторі, які часто стають змістом російської гібридної дипломатії у "кризовий" період.

Основний розрахунок інформаційних зусиль Москви - провокування реваншистських настроїв в середовищі польських ультраправих щодо повернення західноукраїнських земель до складу Польщі. До прикладу, у вересні 2022, з посиланням на польського "політичного діяча" Конрада Ренкаса, російські медіа поширили інформацію, що

²⁵ Там же

"поляки бажають повернути майно, втрачене в роки Другої світової війни на Західній Україні, та подали до судів понад 1,5 тис. позовів"²⁶.

Висвітлення медіаактивностей проросійських акторів. Системного характеру російських ЗМІ набуло висвітлення діяльності проросійських діячів, які спекулюють на історичній тематиці, культивують міжнаціональну недовіру, використовують мову ворожнечі, радикалізуючи різні суспільні групи, налаштовуючи одну проти одної, у контексті нарративу про «засилля українців» (Марек Галась, Лешек Сиккульський, спікери Конфедерації).

Росіяни активно висвітлювали на своїх ресурсах заходи так званого «Польського антивоєнного руху», який ініціював в 2023 році кампанію вуличних акцій та публічних подій під лозунгом «To nie nasza wojna» («Це не наша війна»). («Очільник» руху – Лешек Сиккульський – репрезентується в російських ЗМІ як «сили, що не згодні з антиросійською політикою влади своєї країни»²⁷.)

В російських ЗМІ також широко висвітлюються вуличні акції, на яких звучить антиукраїнська риторика. До прикладу, широко анонсувалась акція монархістів (партія "Конфедерації польської корони") від 24 вересня 2022 під девізом "Зупинити українізацію Польщі" в Варшаві. Також активно російські медіа цитують та висвітлюють діяльність лідера партії, депутата польського сейму Гжегожа Брауна, зокрема його «застороги» щодо загрози "бандеризації Польщі"²⁸.

Ці факти засвідчують комплексність та гібридну природу інформаційних загроз, які є наслідком організованих активних заходів Росії.

Наративи, спрямовані на формування ворожості до поляків з боку українського суспільства:

- **"Військове втручання" Варшави у війну.** Поширення меседжів про намір Варшави надіслати польські підрозділи до України з'явилися в російському z-сегменті Телеграму ще наприкінці лютого 2022. Цей наратив є хронологічно одним із перших щодо відносин Україна-Польща з початку повномасштабної агресії. Інформаційні

²⁶ В Польше заявили о желании вернуть утраченное имущество на Украине, URL: <https://www.gazeta.ru/politics/news/2022/09/02/18474727.shtml>

²⁷ Польский политолог Сыкульский приступил к налаживанию дружеских отношений с Россией, URL: <https://topwar.ru/219039-polskij-politolog-sykulskij-pristupil-k-nalazhivaniju-druzheskih-otnoshenij-s-rossiej.html>

²⁸ Польский депутат призвал бороться с «бандеризацией» страны, URL: <https://lenta.ru/news/2023/06/29/poland/>

впливи у формі фейків та дезінформації мали на меті спричинення панічних настроїв та ускладнення роботи прикордонних застав, які в лютому-березні минулого року перетнули мільйони українських біженців.

Наприклад, у одному такому інформаційному повідомленні йшлося, що "Турецькі військові літаки перекинули до Польщі угруповання ІДІЛ та представників інших терористичних організацій. Увечері терористи будуть у Львові"²⁹; "Польські військові компанії формують батальйони для дій в Україні, до яких можуть увійти до 20 000 найманців"³⁰. Водночас, представники Служби зовнішньої розвідки Росії заявляли, що влада США та Великобританії перетворила територію Польщі на "логістичний хаб" для транспортування до України зброї і бойовиків з Близького Сходу³¹.

З часом повідомлення про "участь" Польщі у війні російська пропаганда спрямовувала на підтримку тези про те, що російська армія, начебто, воює з "найманцями країн НАТО, а не українським народом". Відповідно, Росія розпочала інформаційну кампанію про залучення польських силовиків до "каральних" операцій проти проросійських громадян України. Також російська пропаганда переконувала у тому, що Польща відкриває центри підготовки найманців для відправки в Україну³². Так кремлівські ЗМІ "інтерпретують" створення в Варшаві центру підготовки польських парамедиків, які допомагають рятувати життя українським захисникам на фронті.

▪ **Польща "наживається" на війні.** Важливий наратив російської пропаганди направлений на дискредитацію постачань зброї Україні, а також на створення враження ненадійності польських логістичних спроможностей, на які покладається Україна. З початком повномасштабного вторгнення саме Польща стала одним із головних логістичних вузлів, центрів з ремонту техніки ЗСУ, а також головним збройовим логістичним хабом. Російська пропаганда у цьому контексті намагається переконати українську аудиторію у тому, що це, начебто, підтверджує лиш те, що полякам вигідна війна в Україні й це бажання не має ніякого стосунку до справжньої підтримки України.

Проявом даного наративу є «викриття» американського журналіста Сеймура Херша, зроблені в ефірі RT³³. За його словами американські озброєння, призначені для України

²⁹URL: <https://t.me/otryadkovpaka/673>

³⁰Хоба-на, вот и поляки! Во Львов собрались! Ну здравствуйте, URL: <https://dzen.ru/media/mironowa/hobana-vot-i-poliaki-vo-lvov-sobralis-nu-zdravstvuite-621cbcec516bcb7518b557b2>

³¹СВР: Польша является логистическим хабом для поставок оружия на Украину, URL: <https://news.ru/europe/svr-polsha-yavlyaetsya-logisticheskim-habom-dlya-postavok-oruzhiya-na-ukrainu/>.

³² URL: <https://t.me/otryadkovpaka/18853>

³³ URL: https://t.me/rt_russian/154985

розкрадалися з початку війни, коли вони надходили до Польщі, Румунії та інших країн Європи. Проросійський публіцист стверджує, що місцеві командири на рівні полковників особисто займалися перепродажем зброї на чорному ринку.

- Черговий російський наратив стосувався **залякування українських біженців радикальною політикою влади Польщі**. Зокрема, російські інформаційні впливи були направлені на створення враження, що Варшава планує насильницьку видачу чоловіків -біженців Україні для їх подальшого призову на військову службу³⁴.

Щодо економічного аспекту Москва просуває в інформаційному просторі тезу про корисливі мотиви Варшави, а саме інтерес до "встановлення контролю над найбільш перспективними галузями економіки України, в першу чергу над сільським господарством. Польща інвестує у створення транспортної інфраструктури для безперешкодного вивезення українського продовольства до Європи та інших ринків"³⁵. Більш того, слова заступника міністра фінансів Польщі Артура Собоня стосовно того, що Варшава стане "фінансовим хабом" для збору коштів на відновлення України (квітень 2023) російські медіа трактують як бажання Польщі присвоїти фонди, які спрямовуватимуться на потреби України³⁶.

- **"Польська окупація" території України**. З повідомленнями про військове втручання Польщі тісно пов'язаний наратив про плани Варшави щодо "окупації" західноукраїнських земель. Варто зазначити, що у цьому випадку ми достеменно можемо говорити про комплексність і гібридність інформаційних впливів Росії через синергію із активними заходами, направленими на підтримку та просування, та легалізацію наративу. В даному контексті, це супроводжувалося регулярними інформаційними провокаціями з боку лідера ЛДПР Володимира Жириновського, який ще у 2014 році надіслав до Міністерства закордонних справ Польщі лист від Держдуми РФ з пропозицією поділити територію України. Жириновський у своєму листі пропонував провести на західних областях України референдум про приєднання до Польщі. Схожі пропозиції отримали Угорщина і Румунія³⁷.

³⁴ Пушечное мясо: Почему Европа выдворяет украинских мужчин на мобилизацию, URL: <https://life.ru/p/1554947>

³⁵ URL: <https://t.me/otryadkovpaka/8576>

³⁶ URL: <https://t.me/otryadkovpaka/20254>

³⁷ Путін, Орбан, Вучич. Політичний реваншизм як технологія, і що з цим робити, URL:

<https://uacrisis.org/uk/putin-orban-vuchych-politychnyj-revanshyzm-yak-tehnologiya-i-shho-z-tsym-robyty>

З початку повномасштабного вторгнення в дезінформаційній кампанії взяли участь Путін, Лавров, Шойгу, Медведєв, Патрушев та інші. Основним спікером щодо так званої "польської загрози" є керівник СЗР РФ Сергій Нарішкін³⁸. Головний розвідник Росії зробив щонайменше шість заяв стосовно планів Варшави окупувати українські землі (квітень, червень, липень, листопад 2022; квітень, липень 2023), тому інформаційні впливи Росії на тему україно-польських відносин відкрито підтримується найвищими політичними фігурами РФ.

Особливу роль в рамках теми "польської окупації" українських територій Росія відводить Литовсько-польсько-українській бригаді. Зокрема, візити президента Дуди часто супроводжуються «прогнозами» росіян про "таємні переговори" щодо введення в Україну спільної польсько-литовсько-української бригади (LITPOLUKRBRIG) як реалізації плану " нової унії"³⁹.

Розділ 3. Маніпулятивний потенціал антиукраїнських та антипольських нарративів на прикладі провідного рупору пропаганди РФ – RT

3.1 Опис методології

У дослідженні для аналізу маніпуляційного потенціалу множина даних була представлена новинними заголовками, опублікованими на головному пропагандистському сайті RT, який координує мовлення на закордонну аудиторію. У аналізі були використані новинні заголовки, опубліковані за період з 24 лютого 2022 року по 30 вересня 2023 року. Пошук новинних заголовків, які відповідають предмет дослідження відбувався за ключовими словами, в результаті чого була створена вибірка із 1074 новинних заголовків, опублікованих на головному сайті RT російською мовою. На думку авторів дослідження саме новинні заголовки відображають повною мірою категорії нарративів на досліджувану тему та їхній маніпуляційний потенціал через те, що більшість читачів зосереджуються саме на гортанні новинної стрічки.

Згідно з дослідженням, проведеним у 2023 році науковцями Колумбійського університету, 59% посилань, якими діляться користувачі в соціальних мережах, ніколи

³⁸ Нарішкін заявив о планах Польши аннексировать части трех областей Украины, URL: <https://www.rbc.ru/politics/30/11/2022/638747729a794791180f26b5>

³⁹ Поляки и литовцы прибыли в Киев договариваться об интервенции, URL: <https://news.ru/europe/polyaki-i-litovtsy-pribyli-v-kiev-dogovarivatsya-ob-intervencii/>

насправді не переходять за ними⁴⁰. Науковці стверджують, що більшість читачів читають лише новинний заголовок. Подібні дослідження проводилися і в попередні роки. Відсоток людей, які читають лише новинні заголовки завжди варіювався, але він завжди становив більшість у вибірці.

Дослідження вибірки відбувалося за допомогою програми Microsoft Office Excel та за формулою, яка включає визначення маніпуляційного потенціалу кожної новини, відповідно до зазначених параметрів. В наборі параметрів, за допомогою яких здійснювався підрахунок маніпуляційного потенціалу кожного новинного заголовка, були присутні три оцінки експертів, коефіцієнт фактчекінгу, коефіцієнт релевантності теми у контексті безпосереднього впливу на двосторонні відносини. Після формування зведеної таблиці сирих даних, маніпуляційний потенціал визначався із середнього значення експертних оцінок щодо маніпулятивності заголовка (від 0 до 10), помноженого на коефіцієнт вірогідності (на основі фактчекінгу, проведеного авторами дослідження) та на коефіцієнт релевантності, відповідно до рейтингу тем за їх значенням для Польщі та України (івент аналіз), представлених у контенті RT. Таким чином на останньому етапі вираховується кінцеве значення шляхом добутку середньої оцінки, оцінки достовірності та рейтингу теми. Враховуючи, що згідно з умовами значення коефіцієнтів може бути рівним нулю, при застосуванні формули до кожного коефіцієнта додавалося значення 0,1.

Кінцева формула:

Загальна оцінка (L_x) = Середня оцінка (I_x) * Фактчекінг коефіцієнт ($J_x+0,1$) * Рейтинг коефіцієнт ($K_x+0,1$), де L, I, J, K - номер стовпця, x - номер рядка (від 3 до 1074)

З "попередніми" даними можна ознайомитися за [посиланням](#).

Рейтинг тем здійснювався на основі оцінок авторів дослідження.

Для підрахунку рейтингу теми, які охоплювали україно-польські відносини були розподілені на наступні групи у порядку їхнього спадання згідно з можливостями реального впливу на політичний дискурс в обох країнах.

⁴⁰ Social Clicks: What and Who Gets Read on Twitter?, URL: <https://inria.hal.science/hal-01281190>

1. Українські біженці, екстрадиція в Україну, "бандерівці", мігранти (тому, що це провокує безпосередню щоденну небезпеку для людей). Тема визначена, як найпріоритетніша через можливості швидко радикалізувати настрої в суспільстві, негативно вплинути на міжгрупову динаміку, особливо, враховуючи передвиборчий період у Польщі (10);
2. Постачання зброї Україні. Тема є визначена, як критична через постійну зростаючу роль Польщі у нарощуванні поставок озброєння в Україну (9);
3. Україна-Польща, співробітництво (транзит українського), ймовірна агресія й захоплення західних територій. Тема визначена, як критична, оскільки може мати негативні наслідки на співробітництво між двома країнами й це залучає реакцію населення всіх верств й, як наслідок, здатна викликати загальне погіршення відносин між країнами (8).
4. Президент України Володимир Зеленський. Тема визначена, як критична через загальну увагу російських інформаційних ресурсів до дискредитації інституту президентства, як інституту влади в Україні, а також через використання технологій дискредитації інституту репутації "незручних" політиків у численних операціях інформаційного впливу з боку РФ (7).
5. Німецький фактор. Тема є важливою у контексті можливості радикалізації протиріч між Польщею та ЄС і як така, що здатна підживлювати стратегічний інтерес Росії у створення напруги всередині Європейського союзу (6).
6. Падіння ракети Польщі у контексті війни в Україні, наслідки війни в Україні для польського суспільства, а також рішення, які вимушена приймати польська влада. Тема визначена, як важлива через можливу фрустрацію у суспільстві. Однак враховуючи високий рівень солідарності Польщі з Україною, раптових негативних наслідків маніпуляція на такій темі не матиме (5).
7. Демонізація Польщі щодо України й щодо Заходу. Тема визначена, як негативна, але, як така що не має потенціалу викликати раптові негативні кризові ситуації (4).
8. Білоруський фактор. Тема визначена, як негативна, але, як така, що вже має істотну негативну конотацію для аудиторії, й відповідне суспільне сприйняття наративів на цю тему (3);
9. США, НАТО, ЄС, демонізація Заходу щодо Польщі. Тама щодо демонізації Заходу визначена, як негативна, але, як така, що нездатна у короткій перспективі викликати

кризову ситуацію через високий рівень абстрагованості у контексті україно-польських відносин (2).

10. Росія, відносини з Росією, наратив про СРСР, "русофобія". Тема визначена, як негативна, але, як така, що вже має істотну негативну конотацію для аудиторії, й відповідне суспільне сприйняття наративів на цю тему (1).

11. Інше (0).

3.2 Результати дослідження

Відповідно до результатів дослідження, з урахуванням рейтинг-коефіцієнта, найбільший маніпуляційний потенціал мають наступні 10 інформаційних повідомлень російського холдингу RT.

Заголовки наведені мовою оригіналу:

- **Власти Польши заявили, что не планируют продлевать помощь украинским беженцам;**
- **Экс-разведчик США Риттер: миллионы украинцев сбегут в Польшу после поражения ВСУ;**
- **Myśl Polska: поведение украинских беженцев показало необходимость денацификации Украины (опубліковано у стрічці RT із зазначенням зовнішнього ресурсу, відповідно Myśl Polska);**
- **Myśl Polska: в Польше призвали вернуться домой бандеровцев, приехавших с Украины (опубліковано у стрічці RT із зазначенням зовнішнього ресурсу, відповідно Myśl Polska);**
- **Гагин: другие страны вслед за Польшей начнут выдавать уехавших с Украины мужчин;**
- **WolnośćTV: в Польше украинцы избили поляков, заставив их кричать "Слава Украине";**
- **Rzeczpospolita: Польша начала выдавать Киеву уехавших с Украины мужчин**
- **Myśl Polska: не менее 10 тысяч поляков погибли в конфликте на Украине**
- **Портал Lublin112 рассказал, как украинские беженцы "захватили" польский Красныстав;**

- Екс-советник Пентагона Макгрегор: Польща может стать участником конфликта на Украине.

Більшість заголовків, які стосуються теми українських біженців отримали оцінки у діапазоні "93 – 107", при максимальній позначці "107". У діапазоні від 80 до 93 знаходяться заголовки інформаційних повідомлень на тему чутливих історичних тем (Волинська трагедія), історичного реваншизму (планів Польщі "захопити" Захід України) та щодо сумнівів стосовно важливості дружніх відносин між Україною та Польщею. У діапазоні від 70 до 80 з'являються заголовки, що транслюють наративи, направлені на польську цільову аудиторію, щодо дискредитації президента Володимира Зеленського, а також поширенні сумнівів щодо доцільності сприяти озброєнню України.

У діапазоні від 50 до 70 знаходяться заголовки інформаційних повідомлень щодо нагнітання регіональних протиріч навколо Польщі в ЄС, а також навколо транзиту зерна. Втім варто зазначити, що теми пов'язані із транспортуванням української агропродукції більшою мірою проявляються на нижчих діапазонах, що свідчить про те, що російська державна машина пропаганди ймовірно стикається зі складнощами, коли стає необхідність реагувати оперативно, відповідно до непередбаченої ситуації.

Таким чином, тема українського зерна, хоч є і негативною на тлі загального інформаційного контексту між двома країнами, має нижчий маніпуляційний потенціал порівняно із темою українських біженців, й у кризовій ситуації несе менше шкоди. У діапазоні від 20 до 50 розташовуються заголовки інформаційних повідомлень щодо білоруського фактору, падіння залишків ракети на територію Польщі та нагнітання щодо так званого вступу Польщі у війну. На діапазоні 10 – 20 розташовуються заголовки щодо так званої русофобії, підкреслюються протиріччя між Польщею та Литвою, використовується білоруський фактор. На діапазоні 0-10 розташовуються теми щодо транзиту українського зерна, окремі випадки, які стосуються постачань зброї та дискредитації ЄС. Найменший маніпуляційний потенціал мають новини про спорт.

Результати даного дослідження релевантні виключно у контексті двосторонніх відносин між Україною та Польщею під час повномасштабної агресії РФ проти України, а також із врахуванням проведення парламентських виборів у Польщі, що створювало відповідну конфігурацію інформаційних пріоритетів, як в українському, так і польському суспільстві.

3.3 Висновки і рекомендації

SWOT російських інформаційних впливів у контексті україно-польських відносин у 2022-2023 роках

S

Вихідці з України та Білорусі у Польщі є одночасно й об'єктами інформаційних атак, так і каналом ретрансляції інформаційних впливів РФ через мовний зв'язок російськомовними джерелами інформації. Крім того, російська система інформаційних впливів користується розгалуженою екосистемою вертикального поширення інформаційних повідомлень через соціальні мережі, анонімні платформи (Telegram), місцеві платформи, які забезпечують тотальність інформаційного впливу. Втім про ефективність розгалуженого інструментарію можна говорити під час поширення тем, які мають високий маніпуляційний потенціал.

W

Слабкість російських інформаційних впливів у даних обставинах і в інформаційних контекстах України та Польщі часто полягає у відсутності оперативного реагування *ad hoc* на чутливі непередбачувані теми, особливо, коли йдеться про вузькоспецифічні питання двосторонніх відносин або технічного врегулювання окремих питань. Це може бути перевагою для України та Польщі у спільній протидії інформаційним загрозам, за умови подальшого розгортання спільної протидії російським інформаційним впливам.

O

У контексті двосторонніх відносин російські інформаційні впливи здатні створювати нові можливості для просування російських наративів шляхом одночасної дії на українське та польське суспільство через маніпулювання чутливими темами. Також у цьому контексті небезпечна демонізація Польщі перед ЄС і поширення антиєвропейського наративу, який, втім, не має сильного маніпуляційного потенціалу для польського суспільства, як окрема тема, але може бути посилюючим елементом у відповідній конфігурації.

T

Взаємна інтеграція інформаційного простору України та Польщі, посилення присутності польських експертів в українському інформаційному просторі, а також українських – в польському може стати викликом для ефективності російських інформаційних впливів. Такий виклик може бути реалізований коштом залучення

українських (та білоруських) біженців до механізму протидії російським інформаційним впливам, а також при розгортанні спільних механізмів протидії з Україною.

Загальні висновки:

- Відтак одним з основних вимірів зовнішнього інформаційного впливу РФ є руйнація відносин між державами-сусідами. З цією метою залучається широкий спектр інструментів інформаційного впливу на гуманітарне середовище іншої держави, мета якого – дестабілізація політичного процесу та провокація соціальної напруженості. Відповідні практики Росія послідовно застосовує з 1990- х років для створення поясу нестабільності, який утворює периметр геополітичних амбіцій Кремля.
- У системі російських інформаційних впливів можна виділити метанаративи, наративи та інформаційні повідомлення різного ступеня правдивості. Метанаративні форми широко застосовуються російською пропагандою в інформаційних просторах різних країн із врахуванням місцевих особливостей у різних політичних, соціальних чи економічних контекстах, з метою формування ставлення аудиторії до тих чи інших подій, а також впливу на поведінку аудиторії у подальшій перспективі. Кожний метанаратив реалізується через множину конкретизованих наративів, які своєю чергою складаються з інформаційних повідомлень різного ступеня правдивості.
- Підрив відносин України із партнерами є стратегічною ціллю російської пропаганди в умовах повномасштабної війни. Особливо актуальним напрямком російської пропаганди, спрямованої на дезінтеграцію Києва та країн-партнерів є тема польсько-українських відносин. Враховуючи значення військової, дипломатичної, логістичної та економічної підтримки, яку надає Україні Польща та польський народ, стагнація у відносинах Варшава-Київ має прямий вплив на стратегічну ситуацію. Москва інформаційно масштабує конфліктні ситуації між поляками та українцями, докладає зусиль для спотворення образу країн та двох народів в очах один одного. Таким чином інтерес Кремля полягає в спробі завдати удар по економічному тилу України через підрив серед українців довіри до Польщі як безпечного місця для проживання та роботи.

- Росія має доволі обмежений інструментарій впливу на польську аудиторію через мовний бар'єр. Тому найбільш вразливою до маніпуляцій залишається категорія вихідців з російськомовних середовищ (головним чином українці, білоруси, росіяни), а основним майданчиком поширення антипольських наративів залишається Telegram. Отож Росія намагається впливати на соціально-політичну стабільність Польщі опосередковано, через національні меншини.
- Тактика Росії характеризується гнучким підходом до вибору тем для маніпуляцій громадською думкою (однак значно нижчою оперативністю їх застосування (*ad hoc*) у кризових ситуаціях). Адаптивність російської пропаганди полягає у паразитуванні на раніше існуючих (сфера національної пам'яті) та поточних (транзит зерна) суперечностях між Польщею та Україною. Водночас ряд основних антиукраїнських меседжів, які Москва використовує для дискредитації України серед західноєвропейських суспільств чи в регіонах Глобального Півдня (до прикладу про "нацистський режим Києва", "утиски російськомовних з боку української влади", "конфлікт, спровокований США для послаблення Росії" тощо), є нерелевантними в контексті взаємодії з польською аудиторією через особливості історичного досвіду.
- Росія активно висвітлює діяльність польських праворадикальних організацій та партій. Інформаційна діяльність Москви сприяє радикалізації частини польського суспільства, що є ознакою спроб прямого впливу на внутрішню політику Польщі. Основним ресурсом в цьому аспекті є історична проблематика польсько-українських відносин та ідеї антиамериканізму.
- З початком масштабної агресії проти України Москва зосереджує зусилля на створенні та просуванні антивоєнного руху в Польщі. Фактично такі організації є платформами для консолідації антиукраїнських сил в польській політиці та, відповідно, інструментом для провокації міжетнічних конфліктів.
- Росія намагається одночасно впливати на польське та українське суспільства з метою спричинення розбрату на недовіри між двома народами. При цьому можна відзначити прагнення росіян поляризувати громадську думку в Польщі та Україні щодо сфер життєдіяльності, які становлять предмет спільного інтересу. В ході нашого аналізу було встановлено, що до найбільш поширених антиукраїнських наративів, що

направлені на польську аудиторію, можна зарахувати такі: "Військове втручання Варшави у війну", "Польща "наживається" на війні", "Залякування українських біженців радикальною політикою влади Польщі", "Плани Польщі щодо окупації території України". Серед ключових наративів, які Росія інкорпорує в польський інформаційний простір з метою дискредитації українців та провокування міжнаціональної ворожнечі: положення українських біженців, зокрема проблеми адаптації, побутові конфлікти, "утиски" прав поляків через ріст числа українців; історична пам'ять та історичний реваншизм, загроза збільшення впливу українців на польську політику (лозунги про так звану "українізацію/бандеризацію" Польщі).

Рекомендації:

- Доцільно запровадити двосторонній механізм фіксації російських інформаційних впливів щодо теми польсько-українських відносин. До спільної платформи доцільно залучити медіаекспертів, представників ЗМІ та профільних аналітичних центрів. Постійний моніторинг інформаційного середовища Польщі та України має спрямовуватись на фіксацію скоординованих кампаній з боку Росії, метою яких є дискредитація наявних здобутків та потенціалу співпраці двох країн. При цьому важливо обмежити вплив політичної кон'юнктури та поточного порядку денного польсько-українських відносин на діяльність відповідної аналітичної платформи.
- Важливо зосередити зусилля на мінімізації потенційного впливу російських інформаційних операцій на стратегічні напрямки польсько-українських відносин (логістика поставок озброєння, безпека та права українців на території Польщі, торгово-економічна політика тощо). В ході аналізу позиції однієї з країн щодо питання, яке спричинило дискусію або має конфліктний потенціал для польсько-українських відносин, варто враховувати фактор імовірності російського інформаційного втручання чи провокації.
- Елементом інформаційного захисту є викриття російських акторів впливу, які діють в медіапросторі Польщі. Концепція протидії інкорпорації проросійських впливів в польське інформаційне середовище повинна мати комплексний характер – включати законодавче регулювання, посилений контроль з боку інституцій сектору безпеки та

нагляд громадянського суспільства. Автори пропонують такі заходи протидії: маркування тез російської пропаганди в рамках загальнонаціональних заходів щодо підвищення інформаційної опірності суспільства; посилений контроль з боку спеціальних служб над проросійськими майданчиками в рамках соціальних мереж; ревізія програм академічного обміну в науково-освітній сфері стосовно можливостей Росії поширювати інформаційні впливи.

- В контексті спроб Росії трансформувати інформаційну присутність в політичний вплив, обмеження щодо російських інформаційних ресурсів мають стосуватись не лише прямої заборони мовлення, а й доступу до інформації, яка є чутливою для польсько-українських відносин. Також слід протидіяти тенденції до зближення польських праворадикальних та інших «позасистемних» організацій з проросійським порядком денним в інформаційній сфері.
- Здійснювати постійне інформування серед українських громадян, які перебувають на території Польщі щодо поточної політики та планів уряду відносно їхнього статусу, прав, забезпечення безпеки тощо. Це дозволить уникнути маніпуляцій та фейків з боку Росії щодо «дискредитації» українців в Польщі.
- Уникати політизації сфери національної пам'яті, використання історії в політичній агітації. Доцільно залучити ЗМІ обох країн до висвітлення і популяризації спільних сторінок історії, успішних прикладів сучасної співпраці та потенційних економічних проєктів для відбудови України. Це дезавує більшість наративів, які Росія продукує для спотворення образу поляків серед українців.

Використані терміни

Адаптивний наратив - наративна конструкція упорядкування досвіду або викладення фактів (історія), що здатна взаємодіяти із різними інформаційними контекстами та різними інформаційними середовищами.

Адресат (реципієнт) – той, кому адресується інформаційне повідомлення.

Активні заходи (заходи сприяння) - сукупність методів тиску на інші держави у формі практики, що включають дезінформацію, діяльність агентів впливу та квазігромадських організацій.

Аудиторія (цільова аудиторія) – сукупність людей (адресатів), які об'єднанні спільним набором ознак, інформаційними інтересами та потребами і є потенційними споживачами певного наративу.

Громадська думка - це сукупність суджень і оцінок, які представляють синтезовану позицію соціуму; соціально-політичне явище, яке відображає загальну волю.

Гібридні загрози - це дії, що здійснюються державними або недержавними суб'єктами, метою яких є підрив або заподіяння шкоди об'єкту шляхом впливу на процес прийняття рішень на місцевому, регіональному, державному або інституційному рівні. Такі дії є скоординованими та синхронізованими й навмисно спрямовані на вразливі місця демократичних держав та інституцій. Діяльність може відбуватися, наприклад, у політичній, економічній, військовій, цивільній або інформаційній сферах. Вони проводяться з використанням широкого спектра засобів і спрямовані на те, щоб залишатися нижче порогу виявлення та атрибуції.

Гостра сила (sharp power) - Специфічний різновид "жорсткої сили", що характеризується застосуванням інструментів маніпуляції громадською думкою в інших державах.

Деструктивні інформаційні впливи - зовнішні деструктивні інформаційні впливи на суспільну свідомість через засоби масової інформації, а також мережу Інтернет з метою підриву конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності, сприянню проявам сепаратизму, міжетнічній та міжрелігійній ворожнечі.

Дезінформація – неточна, неправдива інформація, яка розповсюджується державними або недержавними суб'єктами, з метою введення аудиторії в оману з метою завдання шкоди й несе ризики формування спотвореного сприйняття проведеної державної

політики, а також посилення напруги під час надзвичайних ситуацій чи збройних конфліктів.

Інформаційна війна – 1) це агресивне [втручання в інформаційний простір країни](#) чи групи людей (аудиторії), з метою змінити їхню картину світу людей у своїх інтересах; 2) це дії, що здійснюються [для досягнення інформаційної переваги](#) власної воєнної стратегії через вплив на інформацію та комунікаційні системи суперника при одночасному забезпеченні безпеки власних інформаційних ресурсів.

Інформаційний простір - це скоординований, багаторівневий простір, у якому створюється, переміщується та засвоюється інформація, а також акумулюються результати комунікаційної діяльності суспільства.

Когнітивне спотворення (викривлення) - це систематична помилка в мисленні, яка впливає на судження та рішення, які приймають люди. Особливо такі упередження проявляються за умов невизначеності. Вони часто є результатом намагання вашого мозку спростити обробку інформації. У результаті рішення, які ми приймаємо не є раціональними або об'єктивними.

Маніпуляційний потенціал - це сукупність можливостей формувати сприйняття аудиторії тих чи інших подій внаслідок абстрагування та конкретизації метанаративу та наративу відповідно до місцевого комунікаційного контексту і інтересу Російської Федерації з використанням засобів державної пропаганди та "м'якої сили".

Метанаратив (гранд-нاراتив, геополітичний нарратив, системний нарратив) - публічний міф, у якому узагальненні домінують соціальні уявлення та офіційні версії минулого, сьогодення або майбутнього.

"М'яка сила" - здатність держави чи уряду досягти своїх цілей завдяки власній привабливості.

Наратив – структура, конструкція упорядкування досвіду або викладення фактів; історія (оповідання), яке формує уявлення про світ, про норму, про відхилення від норми, визначає маркери "свій-чужий".

Пропаганда - це систематична комунікаційна (псевдокомунікаційна) діяльність, спрямована на маніпулювання переконаннями, ставленнями, діями людей, а також (або) поширення сумнівів, за допомогою символів, слів, жестів, культурних зразків, і яка відрізняється вибірковістю у формуванні дискурсу, намаганням його контролювати, а також експлуатацією стереотипів та пресупозицій, які існують у суспільстві й підживлюються усталеною ідеологією. Характерною ознакою пропаганди є епістеміологічні маніпуляції, які викривлюють здатність встановлювати

причинно-наслідкові зв'язки через підміну раціонального (мисленнєвого) процесу ірраціональними (емоційними) імпульсами й ведуть до когнітивних спотворень.

Фейк - це подання фактів у спотвореному вигляді або подання свідомо неправдивої інформації.